

Λαμπρινή Ρεπούλιου, αναγνώστης

Κριτική του βιβλίου “Η τυχαία γνωριμία του νεαρού Ιζιντόρ με τον κύριο Μπλεζ”

Η παρακάτω ερασιτεχνική κριτική αφορά στο βιβλίο του κύριου Αχιλλέα Ε. Κούμπου με τίτλο «Η τυχαία γνωριμία του νεαρού Ιζιντόρ με τον κύριο Μπλεζ», το οποίο εκδόθηκε για πρώτη φορά από τον εκδοτικό οίκο «Εκδόσεις Γαβριηλίδης» το Μάρτιο του 2012, με ISBN 978-960-336-752-9.

A. Πλοκή

Ο νεαρός Ιζιντόρ εγκαταλείπει την επαρχία όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε, για να συμμετάσχει υποχρεωτικά σε στρατιωτική επιχείρηση στο Νότο, ενώ ο φιλάσθενος κύριος Μπλεζ μετακινείται στο Βορά. Το έργο δεν έχει αποσαφηνισμένη πλοκή, αλλά συντελείται από σποραδικές, όχι απαραίτητα συνδεδεμένες, πληροφορίες αναφορικές με τη ζωή των χαρακτήρων.

Η έννοια του χρόνου δεν υφίσταται στο έργο κατά τον τρόπο που εννοείται πλειοψηφικά. Τα γεγονότα που μνημονεύονται δεν χρονολογούνται, ούτε κατ' απόλυτο τρόπο, ούτε σχετικώς. Ο νεαρός Ιζιντόρ είναι μικρός, από πλευράς ψυχικής συγκρότησης, αλλά μάλλον όχι τόσο μικρός ηλικιακά. Ο κύριος Μπλεζ αισθάνεται ιδιαίτερα γηραιός, αλλά θα μπορούσε να μην είναι τόσο μεγάλος ηλικιακά. Το κριτήριο για τον προσδιορισμό της ηλικίας των χαρακτήρων είναι μάλλον το βιωματικό τους υπόβαθρο το οποίο σε μεγάλο ποσοστό συγκροτείται και από τις ίδιες τους τις σκέψεις. Ο κύριος Μπλεζ φαίνεται να νιώθει αρκετά κοντά στο θάνατο.

Επίσης η έννοια του χώρου στο έργο δεν υφίσταται, κατά τον τρόπο που συνήθως εννοείται. Ο αναγνώστης δεν διαθέτει στοιχεία για την ταυτοποίηση της επαρχίας όπου μεγάλωσε ο Ιζιντόρ, ούτε προκύπτουν πληροφορίες σχετικές με την περιοχή όπου μετέβη αργότερα. Αντίστοιχα ο συγγραφέας δεν διασαφηνίζει το μέρος από όπου ξεκίνησε το ταξίδι του κύριου Μπλεζ, ούτε τον προορισμό του.

Ο συγγραφέας δεν επαληθεύει την ύπαρξη ενός χαρακτήρα, του Ιζιντόρ Μπλεζ, ούτε όμως και την ύπαρξη δύο χαρακτήρων που έζησαν ταυτόχρονα ή ετεροχρονισμένα, σε διαφορετικούς ή στον ίδιο τόπο. Τέλος, αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του αναγνώστη το κατά πόσο ο νεαρός Ιζιντόρ γνωρίστηκε με τον κύριο Μπλεζ, έστω και τυχαία.

B. Γλώσσα

Το βιβλίο είναι γραμμένο στη νέα ελληνική γλώσσα, σε άμετρο λόγο, χωρίς ιδιοματισμούς ή αργκό, και χαρακτηρίζεται από μεγάλες περιόδους, στις οποίες συχνά παρατηρούνται πολλαπλές φωλιασμένες αναφορικές προτάσεις. Η σύνταξη των προτάσεων είναι ιδιαίτερη έως αλλόκοτη, αρχικά, καθώς τόσο η δομή των προτάσεων, όσο και η περίπλοκη τοποθέτησή τους εντός των περιόδων, δίνουν την απροσδιόριστης πηγής αίσθηση ότι υπάρχει συντακτικό σφάλμα. Μετά από ενδελεχή συντακτική ανάλυση ο αναγνώστης θα διαπιστώσει ότι οι περίοδοι είναι συντακτικά άρτιες. Αν και εννοιολογικά υπάρχουν σοβαρές αμφισημίες στο έργο, συντακτικά δεν υφίστανται ασάφειες, καθώς η συντακτική ανάλυση κάθε περιόδου, οδηγεί σε ένα και μόνο συντακτικό δένδρο, ως εκ τούτου καταλήγει σε μία μοναδική σημασιολογική (υπό την αυστηρή έννοια του όρου) ερμηνεία. Μετά από ανάγνωση αρκετών σελίδων ο αναγνώστης “μαθαίνει” ξανά να διαβάζει ελληνικά, έχοντας απεμπολήσει την προκατάληψή του αναφορικά με το τί θα ήταν “φυσιολογικό” να ακολουθεί μετά από μια φράση.

Η επιλογή της σύνταξης φαίνεται να είναι εξαιρετικά καλά μελετημένη. Ήδη από τη δομή του λόγου, γίνεται σαφής η στάση του συγγραφέα απέναντι στις υφιστάμενες αρχές: ό,τι αποκλίνει από αυτό που μέχρι σήμερα είναι ορθό, είναι δυνατό να είναι επίσης ορθό. Ακόμη φαίνεται ότι η ανατροπή των αρχών δεν στοχεύει στο να οδηγήσει προς νέα δόγματα, αλλά μάλλον προς μια δημιουργική αναρχία, μέσα από την οποία θα αναδυθεί για τον αναγνώστη ένα πλήθος νέων εναλλακτικών. Η δομή του λόγου έρχεται σε απόλυτη σύμπνοια με το περιεχόμενο του βιβλίου, με κριτήριο την πρόθεση του συγγραφέα να αποδομήσει καθεστωτικές ή έξωθεν (του υποκειμένου) επιβεβλημένες πεποιθήσεις.

Συσχετίσεις με έργα στη νεοελληνική γλώσσα

Με κριτήριο τη σύνταξη, δεν υπάρχει συνάφεια με κάποιο από τα υφιστάμενα έργα που έχουν γραφτεί στη νέα ελληνική γλώσσα.

Γ. Τοποθέτηση του έργου στην παλέτα ειδών του πεζού λόγου

Από οντολογικής και ιστορικο-εξελικτικής πλευράς το έργο αξιολογείται ως λογοτέχνημα και περισσότερο συγκεκριμένα ως αντιπροσωπευτικό δείγμα κλασικής λογοτεχνίας. Εκτιμάται ότι πρόκειται για έργο που θα ενταχθεί στο σύνολο των κλασικών όχι μόνο επειδή πραγματεύεται διαχρονικές αξίες και τάσεις, και επειδή σε αυτό προβάλλονται πανανθρώπινες σκέψεις, φοβίες και ελπίδες, αλλά και επειδή

δημιουργώντας συνειρμούς, καταλήγει εντέλει στην αποκάλυψη αισθητικών και εννοιολογικών συσχετίσεων με μερικά από τα πιο σπουδαία λογοτεχνήματα όλων των εποχών, μερικές εκ των οποίων μνημονεύονται κατωτέρω.

Από πλευράς περιεχομένου, το έργο γίνεται αντιληπτό ως δοκίμιο και περισσότερο συγκεκριμένα ως φιλοσοφικό. Η πρόσφυση στον τομέα του φιλοσοφικού δοκιμίου γίνεται σαφής, πρωτίστως από το γεγονός πως το βιβλίο στο σύνολό του εκθέτει σκέψεις, είτε υπό τη μορφή σαφούς διατύπωσης μίας θέσης, είτε υπό τη μορφή διατύπωσης ερωτήματος ή ακόμη και αναζήτησης της ορθής διατύπωσης ενός ερωτήματος, το οποίο ενίοτε ασκεί δυσβάσταχτη πίεση για μια απάντηση παρότι το ίδιο δεν έχει ακόμη φανερωθεί εντός του υποκειμένου.

Σχέση του βιβλίου με την κλασική λογοτεχνία

Ο συγγραφέας τηρεί απόσταση από τους χαρακτήρες του βιβλίου. Δεν τους εξωραΐζει αλλά περιγράφει τη φυσική και ψυχική ασχήμια τους, άλλοτε με οίκτο και συμπάθεια, άλλοτε με κυνικότητα και αηδία. Αποψιλωμένος από κοινωνικές αγκυλώσεις και συναισθηματικά άβατα, ο συγγραφέας απογυμνώνει ανηλεώς τους χαρακτήρες του βιβλίου, μπροστά στον καθρέπτη της αυτοκριτικής τους, και μια τέτοια ομορφιά μόνο στα έργα του Kafka μπορούσε κανείς μέχρι σήμερα να συναντήσει.

Αν δεν ήταν το αποκύημα μιας πηγαίας έμπνευσης, το βιβλίο αυτό θα μπορούσε να είναι το εξαιρετικά επιτυχημένο εγχείρημα συνονθυλεύματος στοιχείων των μεγάλων κλασικών του 19ου αιώνα: της αγάπης του Steinbeck για τη φύση, των συναισθηματικών κόσμων του Wilde, της ηθικής του Dostoevsky, της απογοήτευσης και της ματαιοδοξίας των ηρώων του Dickens, της ειρωνείας του Balzac και της νοσηρότητας του Poe, με μια μικρή συμμετοχή των ανασφαλειών και της χαμέρπειας των χαρακτήρων του ελαφρώς μεταγενέστερου Kundera.

Απομένει μόνο η πάροδος ενός ή δύο αιώνων, προκειμένου «Η τυχαία γνωριμία του νεαρού Ιζιντόρ με τον κύριο Μπλεζ» να κατηγοριοποιηθεί επίσημα στα κλασικά έργα.

Σχέση του βιβλίου με φιλοσοφικά συστήματα και θέσεις

Το έργο δεν νουθετεί και δεν ασκεί ευθεία κριτική σε αξίες, αντιλήψεις και θέσεις, και επομένως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει ξεκάθαρα διδακτικό χαρακτήρα. Δεν φιλοδοξεί συγκινώντας τον αναγνώστη να του εκμαιεύσει μία χριστιανική ηθική, αν και υπάρχει σε αυτό μια υποφώσκουσα σχέση με τις αξίες των πρώτων χριστιανών. Στο βιβλίο προπηλακίζεται εμμέσως η θρησκοληψία: οι χαρακτήρες έχουν ανάγκη την

ύπαρξη ενός θεού, αλλά παραμένουν αρκετά ορθολογιστές ώστε αφενός να αντιλαμβάνονται το θεό ως ανθρώπινο δημιούργημα και όχι τον άνθρωπο ως δημιούργημα του θεού, αφετέρου να υποφέρουν από το γεγονός πως καμία λογική συνεπαγωγή δεν καταλήγει με ασφάλεια στην ύπαρξη ενός πραγματικά υφιστάμενου θεού. Ο φόβος για την οργή ενός εκδικητικού θεού – τιμωρού, ως βασικός (ενίοτε και αποκλειστικός) φορέας διαμόρφωσης ηθικών αρχών και καλλιέργειας κοινωνικής και πολιτικής συνείδησης του υποκειμένου, επίσης λοιδορείται στο βιβλίο. Οι χαρακτήρες βιώνουν μια μοναξιά, υπαρξιακή στη βάση της, με την έννοια πως αυτή δεν έγκειται στην αδυναμία σύναψης ουσιαστών διαπροσωπικών σχέσεων (αυτή παραμένει αδιευκρίνιστη στο βιβλίο), αλλά έγκειται ακριβώς στο γεγονός πως αυτοί δυσκολεύονται να ακολουθήσουν μια εξατομικευμένη, όχι θεόθεν προδιαγεγραμμένη, πορεία αυτοστοχοθέτησης και αυτοπραγμάτωσης, που θα τους οδηγήσει μέσα από τη δυνατότητα μιας νηφάλιας και ουσιαστικής αυτοαξιολόγησης, στην αυτοεκτίμηση.

Το βιβλίο κινείται εντός των ορίων του υπαρξισμού, καθότι μοιάζει να απορρίπτει την οικουμενική επαλήθευση οποιαδήποτε θέσης, αλλά αντιθέτως υπερασπίζει την αξιωματική ορθότητα οποιασδήποτε φιλοσοφικής προσέγγισης γεννιέται από τον ανθρώπινο νου. Η ζωή των χαρακτήρων του βιβλίου δεν έχει κανένα εγγενές νόημα, ως εκ τούτου καλούνται οι ίδιοι να τη νοηματοδοτήσουν κατά το δοκούν, ενώ τη ζουν. Στο σημείο αυτό εμφολωθεί και η έννοια της ελευθερίας που μοιάζει αρκετά με εκείνη του Spinoza, υπό την έννοια πως αυτή δεν αποτελεί το σύνολο πεπερασμένων επιλογών που υπάγονται σε τελεολογικού χαρακτήρα περιορισμούς. Ο αναγνώστης θα διακρίνει θέσεις του αθεϊστικού υπαρξισμού, όχι επειδή απορρίπτεται το ενδεχόμενο ύπαρξης ενός θεού, αλλά επειδή καταδεικνύεται ότι αυτός δεν είναι απαραίτητος και ότι η ύπαρξη ή η ανυπαρξία του δεν συνεπάγονται ουσιαστικές διαφορές στις εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου. Αρκετές από τις υποφώσκουσες θέσεις του συγγραφέα έχουν διατυπωθεί στο παρελθόν με σαφήνεια από τον Sartre. Κυρίαρχη συνάφεια του έργου υπάρχει, τέλος, με τις φιλοσοφικές απόψεις του Καζαντζάκη, όπως αυτές διατυπώθηκαν κυρίως μέσα από την «Ασκητική»: ο άνθρωπος ελευθερώνεται όταν εξοβελίσει το φόβο του για την κόλαση, ή αλλιώς την οργή του θεού και την ελπίδα του για τον παράδεισο, ή αλλιώς τον οίκτο του θεού.

Δ. Ο αναγνώστης του βιβλίου

Η ανάγνωση του βιβλίου αυτού είναι μια διαδικασία πνευματικά δύσκολη και ψυχικά επίπονη. Πρόκειται για μία πολυσέλιδη μάχη που ο αναγνώστης δίνει με τον εαυτό του,

για να αποδεχτεί τις δικές του επίπονες αλήθειες όπως αυτές έχει ανάγκη να του φανερωθούν μέσα από το έργο.

«Η τυχαία γνωριμία του νεαρού Ιζιντόρ με τον κύριο Μπλεζ» εκτιμάται ότι απευθύνεται κυρίως σε έμπειρους αναγνώστες κλασικής λογοτεχνίας και ανθρώπους που έχουν εντρυφήσει στη δυτική φιλοσοφία, καθώς ο συγγραφέας «σπρώχνει» αρκετά βίαια προς μια διαδικασία αυτοκριτικής και κριτικής του κόσμου. Εντούτοις εχέγγυο για την κατανόηση του βιβλίου, δεν αποτελεί τόσο η ιδιότητα ενός συγκροτημένου κοινωνικά, πολιτικά, ηθικά, αισθητικά και ψυχολογικά αναγνώστη, όσο η επιθυμία ενός αναγνώστη να ανοιχτεί άνευ ενδοιασμών σε νέες ιδέες που ίσως κλονίσουν εντός του κάποιες αντιλήψεις ή αξίες, και το ψυχικό του σθένος να προβάλλει με ειλικρίνεια στους χαρακτήρες του έργου τις δικές του σκέψεις.

Το βιβλίο δεν απευθύνεται σε ανθρώπους σκληροπυρηνικά θρήσκους ή ανθρώπους που ενστερνίζονται συντηρητικές θέσεις και επομένως δεν θα εκτιμήσουν μία ενδεχόμενη προσβολή (με την έννοια της αποδόμησης και κατάρριψης) των αρχών τους. Επίσης δεν απευθύνεται σε αναγνώστες που έχουν την τύχη να αρκούνται στο να επενδύουν τον ελεύθερο χρόνο τους σε ευχάριστες ασχολίες και που δεν αισθάνονται την ανάγκη να εμπλακούν σε μια επώδυνη διαδικασία, όχι τυχαίας, γνωριμίας με τον εαυτό τους.

Τα βιβλία που έχουμε ανάγκη
είναι εκείνα που πέφτουν σαν το τσεκούρι
στην παγωμένη θάλασσα της ψυχής μας.

Franz Kafka